

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84809,Lelewel-Jan-Pawel.html>
2022-10-03, 16:43

Lelewel Jan Paweł

LELEWEL Jan Paweł (26 VI 1796, Warszawa – 9 IV 1847, Berno, Szwajcaria), inżynier wojskowy i budowlany. Syn Karola, właściciela ziemskiego i urzędnika KEN, oraz Ewy z Szeluttów, brat Joachima, historyka i działacza niepodległościowego.

W 1810–14 kształcił się w Szkole Elementarnej Artylerii i Inżynierów w Warszawie; jako sierżant uczestniczył w kampanii 1812 na Wołyniu, gdzie zdejmował plany. Od VII 1815 był oficerem Korpusu Inżynierów WP, adiutantem gen. J. Malleta (Malletskiego). W 1820–25 uczestniczył w rozbudowywaniu twierdzy Zamość, następnie w budowie Kanału Augustowskiego, którą kierował na odcinku od błot Kurkuł do Niemna; zbudował wówczas największą (podwójną) śluzę Niemnowo i w 1827 śluzę Swoboda. W 1830 zaprojektował 7-przęsłowy murowany most łukowy przez Wisłę w Warszawie oraz zjazd do niego z placu Zamkowego, a po stronie praskiej przystań dla statków rzecznych (miały tam przyplýwać z Bugu i Narwi kanałem o dwóch śluzach). W VIII i IX tego roku zwiedzał z Malletem port w Kronsztadzie i urzędzenia wojskowe w Petersburgu. Nadto, od 1818 był pionierem techniki litograficznej w Polsce, wykonując ilustracje do dzieła swojego brata Joachima *Dzieje starożytne*.

Podczas powstania listopadowego od XII 1830 kierował fortyfikowaniem Pragi i wzniósł szaniec przedmostowy, a od II 1831, awansowany na podpułkownika, dowodził artylerią i wojskami inżynieryjnymi Pragi. Po upadku Warszawy był w sztabie gen. M. Rybińskiego. Został odznaczony Złotym Krzyżem *Virtuti Militari*. Po przejściowym internowaniu w Prusach udał się na emigrację do Francji; od V 1832 przebywał w Besançon, gdzie m.in. uczestniczył w konkursie architektonicznym na projekt gmachu miejscowej giełdy. W IV 1833 wziął udział jako kwatermistrz w nieudanej wyprawie tzw. Hufca Świętego nad Ren, następnie osiadł w Szwajcarii.

Na zlecenie władz kantonu berneńskiego od IV 1834 L. prowadził z pomocą kilku rodaków badania terenowe i pomiary; na ich podstawie opracował projekt osuszenia bagien Seeland – ważny dla rolnictwa, komunikacji i zdrowotności pięciu sąsiadujących z tym regionem kantonów – którego realizacją następnie kierował. Od 1837 był naczelnym inżynierem kierującym dyrekcją dróg i mostów kantonu berneńskiego. Projektował i wykonywał rozmaite prace, m.in. naprawy i modernizację dróg łączących Berno z Lucerną i Bazyleą, służę na rzece Aar k. Berna, most na rzece Kander oraz kanał łączący jeziora Thun i Brienz w Interlaken. Projektował też wiele mostów – jeden z nich Tiefenaubrücke (duży, murowany, o wysokości 44 m) na rzece Aar k. Berna zbudowano już po śmierci L. w 1850 i nazwano na jego cześć.

W swym biurze L. szkolił fachowców. Opublikował *Le compte rendu sur les opérations du dessèchement du Seeland, rapport et replique*, także w wersji niemieckiej (*Bericht über die Trocknung des Seelandes*) oraz *Vorschlag zur Anlegung eines Bassins bei dem See*. W rękopisie pozostało opracowanie *Praga od 10 grudnia 1830 do 9 kwietnia 1831* zachowane w Bibliotece Polskiej w Paryżu.

L. opracowywał również projekty urbanistyczne rozwoju Berna. W wolnych chwilach malował z talentem akwarele, głównie pejzaże (w młodości był uczniem Z. Vogla). W 1843 odwiedził brata Joachima w Brukseli. Często niedomagał na zdrowiu; przyczyną śmierci L. była choroba woreczka żółciowego.

PSB (H. Więckowska); PTHT-100 (B. Orłowski); SBTP (B. Chwaściński); SPPT (B. Orłowski).

S. Herbst, J. Zachwatowicz: *Zapomniany fortyfikator Zamościa*, Warszawa 1938; K. Kołaczkowski: *Wspomnienia*, Kraków 1898; P. Lelewel: *Żywot Jana Pawła Lelewela, podpułkownika Inżynierii*, Poznań 1857; *Listy Joachima Lelewela*, Poznań 1878–79; *Listy emigracyjne Joachima Lelewela*, wyd. i wstępem poprzedziła H. Więckowska, Kraków 1948–52; B. Orłowski: *Osiągnięcia inżynierskie Wielkiej Emigracji*, Warszawa 1992; T. Tillinger: *Jak zbudowano Kanał Augustowski*, „Morze” 1933; „Gazeta

Warszawska" 1831, nr 59 i 178; „Dziennik Narodowy” (Paryż) 1847, nr 319; „Tygodnik Powszechny” 1882, nr 49; Biblioteka Narodowa w Warszawie: mikrofilm 3939 (Album Mostów J.P. Lelewela); Biblioteka Polska w Paryżu: rkps 41016.

Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)